

דבר מלכות

חידושים וביאורים בהל' מלכים

(פרקים י"א-י"ב)

סימן ב

נצחיות הבטחת הגאולה

הוצאה מיוחדת

IT'S
TIME TO
KNOW

SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBBE'S TEACHINGS ON MOSHACH

SUITE|302

יוצא לאור על ידי

מבצע לימוד דבר מלכות העולמי

שע"י מרכז 302

A Project of the Moshiach Office
at Merkos Suite 302
TutAltz.com
admin@TutAltz.com

Layout by ytmvdesign@gmail.com

The text of the sichos is copyright by the Kehos Publication Society, a division of Merkos L'inyonei Chinuch Inc., and is reprinted here with permission.

פתח דבר

בקשר למבצע הגדול ללמוד השיחות מתוך קונטרס "דבר מלכות" שחילק כ"ק אדמו"ר בידו הקדושה לכאו"א, הננו מוציאים לאור קובץ דבר מלכות עם ד' הסימנים שבקונטרס דבר מלכות המקורי.

השיחות כאן הן בלה"ק, ויש בהן שינויים קלים מהשיחות שהודפסו בדבר מלכות המקורי, ובאות כפי שהודפסו כל שיחה במקומה. סימן א - לקו"ש חי"ח בלק ב' ע' 271 ואילך. סימן ב - לקו"ש חל"ד שופטים ג' ע' 114 ואילך. סימן ג - לקו"ש חכ"ז בחוקתי א ע' 191 ואילך באידית (ותרגומו ללה"ק בחידושים וביאורים בש"ס ח"ב סימן כב ע' רעז ואילך, ומשם נעתק בקובץ דבר מלכות שחילק כ"ק אדמו"ר. ולקמן נעתק מספר תורת מנחם הדרנים על הרמב"ם ע' תמא ואילך). סימן ד - סה"ש ה'תשמ"ז ח"א ע' 302 ואילך. בקובץ זה השתדלנו עד כמה שאפשר להוציא דבר שלם מתח"י, אך שגיאות מי יבין, ואם שגינו איתנו תלין משוגתינו.

כמו"כ הדפסנו בתחילת הקובץ פרקים יא-יב מהל' מלכים להרמב"ם, ובסוף הקובץ תוכן ענינים של השיחות (נערך מחדש עם הוספות).

תודתנו נתונה להרה"ת מ"מ שי' עזאגווי (עורך הספר "דבר מלכות - חידושים וביאורים בהלכות מלכים להרמב"ם פרקים י"א-י"ב", המכיל בתוכו אוצר בלום של חידושים וביאורים בהלכות מלכים פרקים י"א-י"ב מלוקט מתוך כל תורתו של כ"ק אדמו"ר) שסייע סיוע רב בהכנת קובץ זה לדפוס.

ויה"ר אשר הוספה זו בלימוד התורה, בעניני משיח וגאולה האמיתית והשלימה, תזרו ותביא את הגאולה בפועל ממש ותיכף ומיד ממש.

מערכת מבצע לימוד דבר מלכות העולמי

שע"י מרכז 302

פרק אחד עשר

ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ" וְיִסְפַּת לְךָ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים" וגו'. ומעולם לא היה דבר זה. ולא צוה הקדוש ברוך הוא לתהו. אֲבָל בְּדַבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדְּבָר צָרִיךְ רֵאיוֹה שְׁכָל הַסְּפָרִים מֵלֵאִים בְּדַבָּר זֶה:

ג ואל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם או מחיה מתים וכיוצא בדברים אלו אין הדבר כך. שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה. והוא היה נושא בליו של בן בוזיא המלך. והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח. ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח. עד שנהרג בעונות. כיון שנהרג נודע להם שאינו. ולא שאלו ממנו חכמים לא אות ולא מופת. ועקר הדברים ככה הן. שהתורה הזאת חקיה ומשפטיה לעולם ולעולמי עולמים. ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן:

אל יעלה על דעתך וכו'. א"ל והלא בן כוזיבא היה אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדוקו אי מורכא ודאין או לא וכיון דלא עניד הכי קטלוהו:

ד ואם יעמוד מלך מבית דוד הגוף בתורה ועוסק במצות כדוד אביו. כפי תורה שבכתב ושבעל פה. ויכף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה. וילחם מלחמות ה'. הרי זה בחזקת שהוא משיח. אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובהנהגתו מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי. ואם לא הצליח עד כה, או נהרג, בידוע שאינו זה שהבטיחה עליו תורה, והרי

א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד לישנה לממשלה הראשונה. ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל. וחזרין כל המשפטים בזמנו כשהיו מקדם. מקריבין קרבנות. ועושין שמטין ויובלות ככל מצותן האמורה בתורה. וכל מי שאינו מאמין בו. או מי שאינו מחכה לביאתו. לא בשאר נביאים בלבד הוא בופר. אלא בתורה ובמשה רבנו. שהרי התורה העידה עליו שנאמר "ושב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶיךָ וְשָׁב וְקִבְצֶנָּה" וגו' "אם יהיה נדחך בקצה השמים" וגו' "והביאך ה'". ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים. במשיח הראשון שהוא דוד שהושיע את ישראל מיד צריהם. ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה]. ושם הוא אומר "ארצנו ולא עתה" זה דוד. "אשורנו ולא קרוב" זה מלך המשיח. "דרך כוכב מיעקב" זה דוד. "וקם שבט מישראל" זה מלך המשיח. "ומחן פאתי מואב" זה דוד. וכן הוא אומר "ויך את מואב וימדדס בחבל" "וקרר כל בני שת" זה המלך המשיח שנאמר בו "ומשלו מים עד יום". "והיה אדום ירשה" זה דוד. שנאמר "ויהי אדום לדוד לעבדים" וגו'. "והיה ירשה" וגו' זה המלך המשיח שנאמר "ועלו מושעים בהר ציון" וגו'.

ב אף בערי מקלט הוא אומר "אם ירחיב

שְׁעֵמֶד אַחֲרָיו, אֵינֶן אֱלֹא לַיִשָּׁר דֶּרֶךְ לְמִלְכָּךְ
הַמְּשִׁיחַ, וְלִתְקַן אֶת הָעוֹלָם בְּלוֹ לְעֶבֶד אֶת ה'
בְּיַחַד: שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אִזְ אֶהְפֵּךְ אֶל עַמּוּם שְׂפָה
בְּרוּרָה לְקִרְא בְּשֵׁם ה' וְלַעֲבֹדוֹ שְׂכֵם
אֶחָד". בַּיָּצֵד: כִּבְּר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם בְּלוֹ מִדְּבָרֵי
הַמְּשִׁיחַ, וּמִדְּבָרֵי הַתּוֹרָה וּמִדְּבָרֵי הַמְּצֻוֹת,
וּפְשָׁטוֹ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאִיִּם רְחוּקִים, וּבְעַמּוּם
רַבִּים עַרְלֵי לֵב; וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָרִים
אֵלּוּ וּבְמֻצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלּוּ אוֹמְרִים מְצֻוֹת
אֵלּוּ אִמַּת הָיוּ, וּכְבָר בְּמַלּוֹ בְּזִמְנֵי הַזֶּה, וְלֹא
הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. וְאֵלּוּ אוֹמְרִים דְּבָרִים
נִסְתָּרוֹת יֵשׁ בָּהֶם, וְאֵינֶן כֹּפְשׁוֹטָן, וּכְבָר פֶּא
מְשִׁיחַ, וְגִלְהָ נִסְתָּרִיהֶם. וְכִשְׁעֵמֶד הַמִּלְכָּךְ
הַמְּשִׁיחַ בְּאִמַּת, וְיִצְלִיחַ וְיִרְוֶם וְיִנְשָׂא, מִיַּד הֵם
פּוֹלֵן חוֹזְרִין וְיִוְדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נִחְלוּ אֲבוֹתֵיהֶם,
וְשִׁנְבִיאֵיהֶם וְאֲבוֹתֵיהֶם הַטְּעוּם:

הוא ככל מלכי בית דוד השלמים הכשרים
שמתו. ולא העמידו הקדוש ברוך הוא אלא
לנסות בו רבים, שנאמר "ומן המשכילים
יפשו לו לצרוף בהן ולברר וללבן עד עת קץ
כי עוד למועד". אף ישוע הנוצרי שדימה
שהיה משיח, ונהרג בבית דין, כבר נתנבא
בו דניאל, שנאמר "ובני פריצי עמך ונשאו
להעמיד חזון ונכשלו". וכי יש מכשול גדול
מזה, שכל הנביאים דברו שהמשיח גואל
ישראל ומושיעם, ומקבץ נדחיהם ומחזק
מצותן, וזה גרם לאבד ישראל בחרב,
ולפזר שאריתם ולהשפילם, ולהחליף
התורה, ולהטעות רוב העולם לעבד אלוה
מבלעדי ה'. אבל מחשבות בורא עולם אין
פוח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו
ולא מחשבותינו מחשבותיו. וכל הדברים
האלו של ישוע הנוצרי, ושל זה הישמעאלי

כסף משנה

פי"א ג הפרק הזה ושאריו אמונת טובות בביאת משיחנו
ואין ליל לפרש בהם דבר רק במה שכתב רבינו (ה"א)
אל יעלה בדעתך וכו' עד שנהרג בעונות וכו' וכתב הראב"ד
א"א והלא בן כוזיבא היה אומר וכו'. ודברי הראב"ד אמת
והכי איתא בפרק חלק (סנהדרין דף צ"ג) אבל באיכה רבתי
בפסוק בלע ה' ולא חמל אומר שנהרג על ידי א"ה וסובר

רדב"ז

פי"א א המלך המשיח וכו'. כל זה מבואר מן הכתובים
ובדברי רז"ל במדרשים ואגדות:
ג ואל יעלה על דעתך וכו'. ולענין בן כוזיבא אין ספק
שהיה מחלוקת בין החכמים מקצתם לא האמינו שהוא
משיח וקצתם האמינו ור"ע מכללם ואפילו אחר ששלחו
חכמים אי מורח ודאין או לא חזר בו ר"ע שמא לא
בא לפניו דין שיהיה צריך לדון ע"י הריחו עד שנהרג או
נתברר לכל שלא היה משיח. ומה שראה מדברי הראב"ד

רבינו דהא דאמר פרק חלק אתיא דלא כשמואל דאמר
אין בין העה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכותו ורבינו
סובר כשמואל וכמבואר בפרק שאחר זה ולכן כתב סברת
המדרש. ומ"מ מה שכתב שר"ע היה נושא כליו צ"ע היכא
מייתי לה:

ישראל הרגוהו לא משמע הכי אלא הגוים הרגוהו ויש
לפרש הא דאמרינן בפרק חלק כיון דחזוהו דלא מורח
ודאין קטלוה כלומר רפו ידיהם ממנו ובאו הגוים והרגוהו
א"ג אגדות חלוקות הן:
ועיקר הדברים ככה וכו' עד סוף. הכל מקובץ מהמדרשות
ומהכתובים ודברים מקובלים מפי סופרים ומפי
ספרים:

פרק שנים עשר

אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו. אלא לפי הכרע הפסוקים. ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו. ועל כל פנים אין סדור היות דברים אלו ולא דקדוקיהן עקר בדת. ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות. ולא יאריך במדרשות האמורים בענינים אלו וכיוצא בהן. ולא ישימם עקר. שאין מביאין לא לידי יראה ולא לידי אהבה. וכן לא יחשב הקצין. אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים. אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שבארנו:

ג בימי המלך המשיח. בשתתישב ממלכתו ויתקבצו אליו כל ישראל. יתיחסו כלם על פיו ברוח הקדש שתנוח עליו. שנאמר "וישב מצרף ומטהר" וגו'. ובני לוי מטהר תחלה ואומר זה מיחס פהן וזה מיחס לוי. ודוחה את שאינן מיחסין לישראל. הרי הוא אומר "ויאמר התרשתא להם" וגו' "עד עמד פהן לאורים ולתמים". הנה למדת שברוח הקדש מיחסין המחזקין ומודיעין המיחס. ואינו מיחס ישראל אלא לשבטיהם. שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני. אבל אינו אומר על שהן בחזקת בשרות זה ממזר וזה עבד. שהדין הוא שמשפחה שנממעה נממעה:

ד לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח. לא כדי שישלטו על כל העולם. ולא כדי שירדו בעכו"ם. ולא כדי שינשאוו אותם העמים. ולא כדי לאכל ולשתות

א אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם. או יהיה שם חידוש במעשה בראשית. אלא עולם כמנהגו נוהג. וזה שנאמר בישעיה "וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ורביץ" משל וחידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי עכו"ם המושלים בזאב ונמר. שנאמר "זאב ערבות ישרדם ונמר שקד על עריהם". ויחזרו כלם לדת האמת. ולא יגזלו ולא ישחיתו. אלא יאכלו דבר המתר בנחת עם ישראל. שנאמר "וארנה כבקר יאכל תבן". וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח הם משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאי זה דבר היה משל. ומה ענין רמזו בהן:

אל יעלה על הלב שבימות המשיח כו' עד משלים. א"ל והלא כמזכר במורה ופסחתי חיה רעה מן הארץ:

ב אמרו חכמים אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכות בלבד. יראה מפשוטן של דברי הנביאים. שבתחלת ימות המשיח תהיה מלחמת גוג ומגוג. ושקדם מלחמת גוג ומגוג יעמד נביא לישר ישראל ולהכין לבם. שנאמר "הנה אנכי שלח לכם את אליה" וגו'. ואינו בא לא לטמא הפהור. ולא לטהר הטמא. ולא לפסל אנשים שהם בחזקת בשרות. ולא להכשיר מי שהחזקו פסולין. אלא לשום שלום בעולם. שנאמר "והשיב לב אבות על בנים". ויש מן החכמים שאומרים שקדם ביאת המשיח יבוא אליהו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו. שדברים סתומין הן

תהיה משפעת הרבה. וכל המעדנים מצויין בעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישגו דעת בוראם כפי פת האדם. שנאמר "כי מלאה הארץ דעה את ה' כפמים לים מכסים":

בפרק חלק (סנהדרין דף צ"ז):
ג ובני לוי מטתו תחלה וכו'. פרק עשרה יחסין (קידושין דף ע"א) מימרא דרבי חמא בר חנינא:
הרי הוא אומר ויאמר התרשאת וכו'. בתוספתא דפ"ק דכתובות אמרו עד עמוד כהן לאורים ולתומים כאדם שאומר לחבירו עד שיבוא משיח:
סליקו הלכות מלכים בס"ד

מגזירת המלך: פ"ד ביאר בו הדברים שהמלך מותר בהם והם כל הפרשה האמורה במלך ע"י שמאל הנביא. וכלל בו הדברים שהוא זוכה בהם ודינא דמלכותא דינא: פ"ה ביאר בו מלחמת הרשות ומלחמת מצוה והחילוקים אשר ביניהם. ולמחות את זכר עמלק. וכלל בו המקום שאסור לדור בו והוא מצרים וכל גבולה וכלל בה שאסור לצאת מא"י אלא מתוך דוחק גדול ושכר הדר בה וכתב זה אחר מה שכתב ומותר לשכון בכל העולם: פ"ו ביאר בו ענין וקראת אליה לשלום והחילוק שיש בין שבעה עממים לשאר גוים. וצריך שיקבלו עליהם מס ועבדות ושבע מצות בני נח. וכלל בו שלש אגרות ששלח יהושע. ודין עמון ומואב. וענין לא תשחית את עצה. ואיזה אילן מותר לקצצו ואיזה אסור. וצריך על עיירות של עכו"ם ואפילו בשבת. ומת מצוה קנה מקומו. ומצות לך תהיה לך ויתד תהיה לך שכל זה תלוי במלחמה וכל ישראל מצויין בהם: פ"ז ביאר המצות שהן על כהן משוח מלחמה ומה שמצוה את העם ומי משמיעם והדברים אשר משמיע השוטר. והאנשים החוזרים מעורכי המלחמה מה הם עושים. ומצות נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכלל בו עונש הירא במלחמה ולא ימס את לבב אחיו: פ"ח ביאר בו חלוצי צבא במה הם מותרין. ודין אשת יפת תאר שאינה מותרת אלא לחלוצי צבא ואפילו כהן מותר בה. וכלל בה שאין כורתין להם הוא מחסידי אמות העולם: פ"ט נמשך אחר הקודם לו לבאר שבע מצות בני נח ומהו חייב ועל איזה דרך חייב. וכלל כולן בזה הפרק על הסדר והדברים שיש חילוק בינם לבין ישראל. וחתם הפרק שחייבים להושיב דיינים: פ"י נמשך אחר הקודם לו לבאר דיני שגגות ואונסין שלהם ואם נתגיד ורצה לחזור אין שומעין לו ואם עבר בעירה ונתגיד מה דינו. וכלל בו הדברים האסורים לב"נ אבל אין נתגיד עליהן. ואם דנין אותם בדינינו או בדיניהם: פ"יא ביאר בו ענין מלך המשיח וכן הפרק הבא אחריו. ואיחר אותם לפי שהם באחרית הימים. ומ"מ ראוי היה לקבוע אותם בהלכות מלכים והם דברים האסורים וידי עיפי הגלות והוא אחד משלשה עשר עיקרים כמאמר הנביא אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. וכתב פתאם יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, במהרה בימינו אמן וכ"י:

ולשמוח. אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחקמתה. ולא יהיה להם נוגש ומבטל. כדי שיזכו לחיי העולם הבא. כמו שבארנו בהלכות תשובה:
ה ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה. ולא קנאה ותחרות. שהמזכה

כסף משנה
פ"ב ב אין בין העולם הזה לימות המשיח וכו'. מימרא דשמאל בפרק חלק (סנהדרין דף צ"א):
ואינו בא לא לטמא וכו'. בסוף עריות אפילגו תנאי אם אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרוב או לא ופוסק רבינו חכמים שאומרים שם שאינו בא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם:
אמרו חכמים תיפח רוחם של מחשבי קצים. כך אמרו

רדב"ן
פ"ב א לא יעלה על לב וכו'. השיג הראב"ד ז"ל והלא כתוב בתורה וחייה חיה רעה מן הארץ ע"כ. ואין זו הגשה, כמו שאר הכתובים משל גם זה משל על אומה רעה כמו שדרשו על חיה רעה אכלתהו. אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל כדכתיב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ, הארץ הידועה, וכן והשבתי חיה רעה מן הארץ, אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג והכתובים הם משל שכן כתוב ולא ישא גוי אל גוי הרב ולא ילמדו עוד מלחמה ובא"י יתקיים הפשט והמשל, וברוך יודע האמת. וגם רבינו לא גמר אומר שהכתובים הם משל למה שכתב הוא אלא בימי המשיח יודע למה הם רומזים:

ב אמרו חכמים וכו'. שמואל אמרה בס"פ אין עומדין:
יעמוד נביא לישראל וכו'. דכתיב לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות וגו'. ואני סובר שהוא יסמוך סטוכים וכו' כאשר כתבתי בהלכות סנהדרין ע"ש:
יש מן החכמים וכו'. כיון שאין דברים אלו לענין הלכה ולא לקיים עיקר מן העיקרים אין ראוי לדקדק בהם וכו' כאשר האריך רבינו אלא אם יתמהמה חכה לו כי הוא יבא לא יאחר והוא יגלה הדברים הנסתרים:
ג בימי מלך המשיח וכו'. פרק עשרה יחסין אמרין משפחה שנטמעה נטמעה וכו' כ"ק קרא דכתיב ויצא מצרף בלויים וכהנים מידי לפי שאין לויים עולים לדוכן ולא כהנים לעבודה אלא מיוחסים:

ד לא נתאוו החכמים והנביאים וכו'. כבר האריך רבינו בכיוצא בזה בהלכות תשובה פרק תשיעי:
וזו סדר הפרקים: פ"א ביאר שלש מצות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ ואחת מהן למנות להם מלך. וכלל בו את מי ממנין והיאך ממנין וכן לכל שאר שרירות שבישראל. ושהמלכות יורשה לבית דוד משה"כ במלכי ישראל. וסדר משיחת המלכים. וכל זה ראוי להקדימו: פ"ב ביאר בו כיצד מתנהגין עם המלך וקרא דשום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואם מחל על כבודו אין כבודו מחול. וכלל בו הדברים שנוהגין במלך ויש ישיבה בעורה למלכי בית דוד וכבודו גדול מכבוד הנביא. וכיצד מתנהג הוא עם העם: פ"ג ביאר בו מה שנצטוו בו המלך ומה שנוהר ממנו ומלכי בית דוד דנין ודינין אותם משה"כ במלכי ישראל. וכלל בו דין המורד במלכות. ויש לו רשות להמית בסיוף ולהכות בשוטים ולא להפקיר ממון. והעוסק במצוה פטור

סימן ב

נצחיות הבטחת הגאולה

על האמונה במלך המשיח, היינו שנוסף על החיוב להאמין בכללות ענין הגאולה, שהקב"ה עתיד לגאול את ישראל (באיזה אופן שהוא), חייבים להאמין במלך המשיח⁵ (עם פרטי עניניו ומעלותיו המפורטים ברמב"ם בפרק זה), כדיוק לשון הרמב"ם "וכל מי שאינו מאמין בו"; ודבר זה אינו מפורש בפסוק "ושב ה"א את שבותך גו' וקבצך וגו' והביאך ה'", אלא רק ב"פרשת בלעם" ש"שם נבא בשני המשיחים", דוד ומלך המשיח⁶ [ומטעם זה מביא גם אריכות הראי', עם כו"כ פסוקים המדברים בהם, כי בפסוקים אלה נרמזים גם פרטי עניניו ומעלותיו של מלך המשיח (שחייבים להאמין בהם), כמשנ"ת במ"א⁷].

ולאידך לא הסתפק בהראי' מפרשת בלעם, ועוד זאת, שהביאה רק כראי' שני' - כי אין כוונת הרמב"ם כאן רק להביא ראיות מתורה שבכתב על ביאת המשיח, אלא להוכיח ד"מי שאינו מאמין בו .. כופר .. בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו", והעדות הזו אינה רק ע"פ פירוש פסוקי התורה שבתורה שבע"פ [שגם

א. כתב הרמב"ם בהל' מלכים¹: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה וכו' וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו שנאמר² ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו' והביאך ה'. ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים. אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד כו' ובמשיח האחרון שעומד מבניו כו'" (ומביא כמה פסוקים מפרשת בלעם ומפרשם על דוד ועל מלך המשיח).

ובהלכה שלאח"ז ממשיך הרמב"ם: "אף בערי מקלט הוא אומר³ אם ירחיב ה' אלקיך את גבולך ויספת לך עוד שלש ערים וגו' ומעולם לא ה' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתוהו, אבל בדברי נביאים אין הדבר צריך ראי' שכל הספרים מלאים בדבר זה".

ויש לעיין, מה חסר בראיות הראשונות (מהכתוב "ושב גו'" (שבפ' נצבים) ומפרשת בלעם), שהוזקק הרמב"ם להוסיף הראי' גם מהכתוב ב"ערי מקלט"?

הצורך בשני ראיות הראשונות מובן, כי כוונת הרמב"ם כאן (בהלכות מלכים) היא

(5) ולהעיר מדעת ר' הלל (סנהדרין צט, א) "אין להם משיח לישראל", ובפרש"י (וראה גם חידושי הר"ן) שם "אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו" (ובראש אמנה לאברבנאל פי"ד פירש זה באו"א). ודברי הרמב"ם הם לאחרי שהכריעו חכמים שלא כדבריו, שלכן האומר עתה כדעת ר' הלל הרי הוא כופר בכלל התורה (שור"ת חת"ס יר"ד ששנ"ו). וראה לקמן הערה 42.

(6) ולהעיר שבפיה"מ הקדמה לפ' חלק (יסוד הי"ב) הקדים הרמב"ם הראי' מפרשת בלעם להא דפ' נצבים - "ומי שהסתפק בו .. כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים" (וי"ל שנקט ע"פ סדרם בקרא משא"כ בהי"ד שהוא ס' הלכות הלכות).

(7) לקו"ש ח"ח ע' 281 ואילך. - נדפס לעיל סימן א.

(1) פ"א ה"א.

(2) נצבים ל, ג-ה.

(3) שופטים יט, ח-ט. וראה ספרי עה"פ. תוספתא

מכות ספ"ב. ירושלמי שם פ"ב ה"ו.

(4) צע"ק ממחז"ל (סנהדרין עא, א) דבן סורר ומורה

ועיר הנדחת "לא ה' ולא עתיד להיות .. (אלא) דרוש וקבל שכר". ואולי יש לחלק, ואכ"מ.

א' מתנאי מצוה שבתורה.

כלומר: אע"פ שענין הגאולה העתידה מפורש בתורה (והרמב"ם (בפירוש המשניות¹⁵) מנה האמונה בזה בין עיקרי ויסודי התורה), מ"מ אין זה חלק ממצוות התורה, שהרי לא מצינו בתורה ציווי להאמין בהגאולה¹⁶ (ורק כי כיון שזהו ענין המפורש בתורה, לכן כל שאינו מאמין בה, הרי הוא "כופר.. בתורה ובמשה רבינו"); אבל ע"י הציווי ד"אם ירחיב גו' ויספת גו'", נעשה ענין הגאולה אחד מפרטי מצוה בתורה.

וע"י שנעשה חלק ממצוה בתורה, יש בו גם התוקף שבענין המצוות. וכמ"ש הרמב"ם בהלכות יסודי התורה¹⁷ "דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת", "ש"מצוה" פירושו ציווי התורה, וכהמשך דברי הרמב"ם "שכל דברי התורה מצווין אנו לעשותן עד עולם". וכן כתב גם בהלכות מלכים שם¹⁸, בהמשך הענין אודות המלך המשיח, "עיקר הדברים ככה הן, שהתורה הזאת חוקי' ומשפטי' לעולם ולעולמי עולמים ואין מוסיפין עליהן ולא גורעין מהן (וכל¹⁹ המוסיף או גורע או שגילה פנים בתורה והוציא הדברים של מצות מפשרטן, הרי זה ודאי בדאי²⁰ ורשע ואפיקורוס)".

"הכופר בפרושה והוא תורה שבעל פה" הוא בכלל "כופר בתורה"⁸, אלא "אלו הדברים (ה)מפורשים בתורה"⁹ - ואילו נבואות בלעם נאמרו בדרך משל וחידה, בלשון שאי אפשר לומר ש"הדברים (ה)מפורשים בתורה"¹⁰; משא"כ בפסוק הראשון שמפורש בו ע"ד גאולה, קבוץ גלויות וכו'.

אבל צריך ביאור (כנ"ל) - מה נוסף ע"י הראי¹¹ מהכתוב בערי מקלט¹²?

גם יש לדייק, שהרמב"ם כתב ראי' זו בהלכה בפ"ע, ולכאורה הו"ל לכללה בהלכה הקודמת ביחד עם ב' ראיות הראשונות¹³.

ב. ונראה לומר, שבראי' זו מערי מקלט יש חידוש עיקרי לגבי ב' ראיות הראשונות: בזה שציוותה תורה "אם ירחיב גו' ויספת גו'" (שבימות המשיח חייבים להוסיף בערי מקלט, בלשון הרמב"ם¹⁴ "בימי המלך המשיח מוסיפין שלש אחרות על אלו השש") - נעשה הענין דביאת המשיח

(8) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח.

(9) וראה בית אלקים (להמב"ט) שער היסודות פנ"ב.
(10) ובראב"ע בלק (כד, יז) פירש כל הכתובים רק על דוד. ע"ש.

(11) ובפיה"מ שם לא הביא ראי' זו - ולכאורה אין כוונת הרמב"ם בס' היד (ספר הלכה) להביא כל המקומות שבתושב"כ שמפורש בהם ע"ד הגאולה (ובפרט שלכאורה ישנם עוד - ראה ס' הגאולה להרמב"ן שער א' "יותר חזק מזה בסוף התורה.. פ' האיזנו". וראה ויחי מט, י וברש"י ורמב"ן שם. ועוד).

(12) בלקו"ש שם (ע' 280) נת' שכוונת הרמב"ם בראי' זו היא להוכיח עוד יותר שגדרו של משיח הוא שאז יהי קיום התומ"צ בשלימותן, שהרי מצוה זו תהי' בשלימות רק אז. ובמ"א (לקו"ש חכ"ד ע' 109 ואילך) נת', שראי' זו היא גם הקדמה לדברי הרמב"ם בהלכה שלאח"כ, שמלך המשיח א"צ "לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם", שזהו בהתאם לדברי הרמב"ם להלן שם (רפ"ב) שבימות המשיח "עולם כמנהגו נוהג" - שהראי' לזה מתושב"כ היא מערי מקלט לעת"ל, שגם אז אפשרי יהי' הורג נפש בשגגה (אבל ראה המשך השיחה שם).

(13) ראה במקומות שנסמנו בהערה הקודמת.

(14) הל' רוצח פ"ח ה"ד (וראה הל' שמיטה ויובל רפ"ג).

(15) בהקדמה לפ' חלק.

(16) שזהו אחד מהטעמים שלא הביאו הרמב"ם בס' היד בהל' יסודי התורה - כי "בס' משנה תורה.. כוונתו.. לבאר המצות אשר בספר תורת האלקים.. הביא.. הלכות יסודי התורה לבאר אותם היסודות שיש בכללם מצות.. לא.. כל יסודי התורה" (ראש אמנה פי"ט).

(17) רפ"ט. וראה גם הל' תשובה פ"ג סוף ה"ח (והל' מעשה הקרבנות ספ"ב). פיה"מ שם היסוד הט' (ובתרגום קאפח שם). וכן בהקדמתו לפיה"מ (שמציין בפ' חלק שם) - וראה בארוכה סה"ש תשנ"ב ח"א ע' 27 ואילך.

(18) סוף ה"ג.

(19) כ"ה בדפוסים שלא שלטה בהם בקורת הצנזור.

(20) בכת"י תימן "ה"ז בודאי רשע כו"ל.

אדם בבשורה טובה" מוכ רח הדבר להתקיים, ואין שייך שיתבטל מחמת חטאן – אין זה מפני שהבטחה שע"י נביא בעצם אינה ניתנת לשינוי²⁶, אלא מפני שהבטחות אלו אין בהם שינוי בפועל (וכמבואר ברמב"ם שם, שזהו כדי שיוכלו לבחון אם נביא אמת הוא^{26*}).

משא"כ נצחיות התורה, ש"עומדת לעולם ולעולמי עולמים", הוא מפני שהיא למעלה מגדר שינוי, היינו שאי אפשר שישתנה, דכמו ש"אני ה' לא שניתתי"²⁷, שאין שייך בו ית' שינוי ח"ו, כן גם בתורתו של הקב"ה (שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה), שאין שייך בה גדר שינוי²⁸.

ומזה מובן לענין הבטחת הגאולה, דאף שלהיותה הבטחה לטוב ומה שאמר הקב"ה לנביא "להבטיח לבני אדם בבשורה טובה" אי אפשר שיתבטל מפני גרימת החטא, כנ"ל²⁹ ועוד זאת, שמעיקרא לא שייך בנדו"ד שיגרום החטא, שהרי (בלשון הרמב"ם³⁰) "כבר הבטיחה תורה שסוף

ולכן, כיון שענין הגאולה הוא פרט בחצות ערי מקלט, הרי כשם שערי מקלט "היא מצוה עומדת לעולם כו' אין לה לא שינוי כו'", כך אי אפשר להיות שינוי ח"ו בהבטחה זו.

ועפ"ז מובן גם דיוק לשון הרמב"ם ברא"י זו "ולא צוה הקב"ה לתוהו"²¹ – שכוונתו להדגיש, דכיון שזהו ענין של מצוה ("צוה הקב"ה"), הרי זה מחייב שאי אפשר להיות שינוי ח"ו בזה, כי "לא צוה הקב"ה לתוהו".

ג. ליתר ביאור:

בנוגע להבטחות הקב"ה (ע"י נביא) ישנם אופנים מסויימים ששייך שיחול בהם שינוי, כמו "דברי הפורענות שהנביא אומר" שאפשר שיבטלו, מפני "שהקב"ה אך אפים ורב חסד כו' [או כין] אפשר שעשו תשובה ונסלח להם"²², וכן גם בהבטחה לטוב אם היתה רק "בין הקב"ה ובין הנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא"²³;

ומזה מובן, שגם כאשר ברור שהבטחת הנביא תתקיים נכמ"ש הרמב"ם²⁴ "שכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר", וכמו שביאר בפיהמ"ש שלו²⁵ שכ"שיאמר הקב"ה לנביא להבטיח לבני

21) ובפרט שלכאורה הי' אפשר להביא רא"י מעצם ההבטחה ד"יירחיב ה"א את גבולך", שקאי על ארץ "הקיני והקניזי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן ועדיין לא נכבשו" (רמב"ם הל' רוצח שם).

22) רמב"ם הל' יסוה"ת פ"י ה"ד. וראה גם הקדמת הרמב"ם לפיה"מ. וראה ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ה. תענית פ"ב סה"א. ב"ר פנ"ג, ד.

23) פיה"מ להרמב"ם שם, ע"פ ברכות ד, א. וראה הנסמן בהערה 25.

24) הל' יסוה"ת שם (מברכות ז, סע"א). וראה הנסמן בהערה 22.

25) בהקדמה שם. וראה גם מאירי לברכות ד, א. שו"ת הרדב"ז ח"ג ס"י א"סג. רא"ם לפרש"י וישלח (לב, ח), הובא בלח"מ להל' יסוה"ת שם. – וב(רא"ם ו)גו"א שם (וכן בצל"ח ברכות שם) הקשו על חילוק זה ממחז"ל ע"פ "עם זו קנית" (ברכות שם. הובא לקמן בפנים ס"ד). וכבר האריכו במפרשים בחילוקים שונים. ואכ"מ.

26) ולהעיר מפסק הרמב"ם (סוף הל' מגילה) ש"כל ספרי הנביאים .. עתידין ליבטל לימות המשיח". וראה הנסמן בהערה 34.

26*) וראה דרשות הר"ן דרוש ב.

27) מלאכי ג, ו.

28) ראה בארוכה בזה – לקו"ש ח"ט ע' 182 ואילך.

29) חכ"ג ע' 33 ואילך.

30) ובפרט שהגאולה אינה רק הבטחה (בתורה) אלא גם (בלשון) נבואה, כדיוק לשון הרמב"ם "ושם נבא בשני המשיחים" – ראה גו"א וישלח שם (ובספרו גבורות ה' פ"ז), שיש חילוק בין הבטחה (סתם) ונבואה, שהבטחה אפשר שלא תתקיים מפני החטא, משא"כ נבואה.

[ועפ"ז הי' אפשר לתרץ אריכות ל' הרמב"ם "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא".* אלא שהרמב"ם לא ס"ל כחילוק הגו"א (שלכן הוצרך לחלק בין הבטחת הקב"ה לנביא עצמו או מה שמבטיח לאחרים). וראה לקו"ש ח"ט ע' 274 הערה 23 ובשוה"ג שם. וראה לקמן סעיף 1.]

30) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(* ולהעיר מקרי"ט ספר (להמכ"ט) להל' מלכים שם "וכשם שנתקיימה נבואתו במשיח ראשון תתקיים באחרון" (היינו שכוונת הרמב"ם להדגיש הוודאות שתתקיים נבואה זו).

ופלאים³⁶ הנרמזים בהם, ולא בהענינים כפשוטם, שהרי הם מאורעות שבעבר; משא"כ זה שהתורה "היא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", היינו, שציווי התורה כפשוטם קיימים "לעולם ולעולמי עולמים" בלי שינוי גרעון או תוספת³⁶.

[וכדיוק לשון הרמב"ם הנ"ל "וכל המוסיף כו' והוציא הדברים של מצות מפשוטן הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס", דרק כאשר אומר על מצות התורה שאינן כפשוטן יש עליו גדר זה ד"בדאי ורשע ואפיקורוס"³⁷ (כי אז הוא כופר ביסוד של נצחיות התורה), משא"כ

ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין שנאמר³¹ והי' כי יבואו עליך כל הדברים וגו' ושבת עד ה"א ושב ה"א וגו'", היינו שהובטחנו על זה גופא, שישראל יעשו תשובה (ולא יהי' מצב של "יגרום החטא") – [מ"מ, הוודאות שבזה היא רק מצד גרדי הנבואה ואופנה; משא"כ עי"ז שהבטחת הגאולה היא חלק ופרט ממצוה בתורה, חל עלי' גדר נצחיות התורה – שהיא נצחיות שאין שייך בה שום ביטול].

ד. אלא שלכאורה עדיין יש מקום לשאלה:

הרי הכלל של נצחיות התורה הוא בכל חלקי התורה³², ובפרט בחמשה חומשי תורה, וכמ"ש הרמב"ם³³ ש"חמשה חומשי תורה .. אינן בטלין לעולם", שכל הנכתב בתורת משה הוא נצחי וקיים לעולם; וא"כ, כיון שהבטחת הקב"ה על הגאולה מפורשת בתורת משה, כבר חל עי"ז גדר הנצחיות של "חמשה חומשי תורה", ומה נתוסף בזה עי"ז שהיא גם פרט ממצות התורה?

וי"ל כי יש חילוק עיקרי בין הנצחיות שבמצות התורה להנצחיות שבשאר חלקי תורה (שבכתב)³⁴: בשאר חלקי התורה אפשר שענין הנצחיות שבהם יתקיים (לא כפשוטו, אלא) רק בתוכנם הרוחני (ועי"ד "דברי הימים והסיפורים"³⁵ שבתורה שבכתב, שהנצחיות שבהם היא ב"חכמות

(31) נצבים ל, א-ג (הבטחת הגאולה שברמב"ם הל' מלכים שם).

(32) דכל אות ואות שבתורה, הן כתושב"כ (גם נביאים וכתובים) והן כתושבע"פ (גם אגדות שבה) היא חלק מתורת אמת ותורה הנצחית – ראה בארוכה לקו"ש חכ"ג ע' 34. ושי"ג.

(33) סוף הל' מגילה.

(34) שהרי כמה אופנים ודרגות ישנם בענין הנצחיות. וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 225, החידוש בנצחיות שבתורה שבכתב. ע"ש. וראה הערה 36.

(35) ל' הרמב"ם בפיה"מ בהקדמה לפ' חלק היסוד השמיני.

(36) ומוכן, שזה מורה על סוג נעלה יותר בענין הנצחיות: ענינים שהנצחיות שבהם היא רק בתוכנם הרוחני (ואילו בגשמיות בטל הדבר), ה"ז הוראה שיש איזון הגבלה בנצחיות עצמה, שה"אמת" שבהם היא ברוחניות ולא בגשמיות; משא"כ במצוות והלכות התורה, שהנצחיות היא (גם) בגשמיות כפשוטו, ה"ז מפני שהנצחיות קשורה עם "אמת ה'" כפי שהיא למעלה מכל גדר שינוי כלל, שאין שום הגבלה וחילוקים בנצחיות זו (לחלק ולומר שהדבר נשאר קיים רק ברוחניות), אלא הוא מוכרח להתקיים גם בעולם הזה, כפשוטו.

וכמשנ"ת במ"א (לקו"ש חכ"א ע' 114 ואילך) במעלת הלכות התורה*, שדוקא הן נק' "אמת לאמיתו" דתורה (ראה סה"מ תרכ"ז ע' רפב. רצא) והמשך תרס"ו (ע' תלא), ע"פ שבת י, א. ושי"ג), כי ה"אמת" שבהם היא (עד) למעשה בפועל.

(37) אף שי"ל שהרמב"ם מדייק כן, כי עיקר כוונתו בזה היא למ"ש אח"כ ע"ד אותו האיש (בדפוסים ששלטה בהם בקורת הצנזור נשמת), שגרם "להחליף התורה", וכן ע"ד ה"ערלי לב .. (גושאים ונותנים .. במצות התורה .. אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה .. דברים נסתרים יש בהן ואינן כפשוטן".

(37*) וראה ברייתא דל"ב מדות (מדה כו) "אתה מוצא בנביאים ובכתובים שדברו במשל, בד"א בדברי קבלה אבל בדברי תורה ומצוה אי אתה יכול לדורשן בלשון משל כו". וראה פי' מדרש תנאים (להמהר"ו) שם, שהכוונה שלא נדרוש לשנות פשוטה של הלכה ("מצוה"). ע"ש.

(* והרי היסוד נצחיות התורה שבהל' יסוה"ת שם הוא גם בנוגע לפירוש המצות ותושבע"פ (ראה שם ה"א. וראה הל' תשובה פי"ג ה"ח. פיה"מ בהקדמה לפ' חלק יסוד ה"ט). אלא שבסוף הל' מגילה, מושהו הנצחיות ד"הלכות של תורה שבע"פ לחמשה חומשי תורה (בכלל). ואכ"מ.

מוכרח להתקיים בפשטות ובגשמיות⁴¹,
(ב) ובאופן שאין שייך בזה שינוי, כנ"ל.

ה. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר הטעם שהרמב"ם מוסיף הראי' על מלך המשיח מהא ש"אף בערי מקלט הוא אומר אם ירחיב .. ויספת .. ומעולם לא הי' דבר זה ולא צוה הקב"ה לתהוה":

אין כוונת הרמב"ם (רק) להביא עוד הוכחה מתורה שבכתב (חמשה חומשי תורה) על מלך המשיח, אלא בא להוסיף ענין חדש בחומר הדבר של "מי שאינו מאמין בו", דנוסף לזה ש"כופר .. בתורה ובמשה רבינו" מפני ש"התורה העידה עליו" - הרי הוא גם "גורע" א' ממצות התורה, שהרי לדעתו פרט זה של מצות ערי מקלט לא יתקיים, וחל עליו מ"ש הרמב"ם (בהלכה שלאח"ז) "הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס".

ולכן כתב הרמב"ם ראי' זו בהלכה בפ"ע - כי בשתי הראיות הראשונות כוונתו להוכיח ד"מי שאינו מאמין בו .. כופר .. בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו", ובראי' זו בא לרמז על חומר נוסף בענין זה, שהוא גורע ממצות התורה].

אלא שלכאורה אם הוא "כופר .. בתורה

כשמוציא שאר המקראות מידי פשוטן³⁷ אין עליו גדר זה].

וכשם שהוא בסיפורי התורה, כ"ה גם בענין הבטחות הקב"ה שנכתבו בתורה, שקיומן בפועל תלוי באופן ההבטחה לפי התנאים וגדרים שפירשו בחז"ל, ואם נכתבה ההבטחה בלי תנאים אלה אינו ודאי שתתקיים לפי פשוטה דוקא.

[וכדמצינו בפירוש, שהכלל שהבטחת הקב"ה אפשר שלא תתקיים בפועל מפני "שמא יגרום החטא" חל גם על הבטחות המפורשות בתורה, כדאייתא בברייתא³⁸: "עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קניית³⁹, עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה (שבאו (לארץ) בימי יהושע. רש"י), עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שני' (כשעלו מגלות בבל בימי עזרא. רש"י), מכאן אמרו חכמים ראויים היו ישראל ליעשות להם נס בימי עזרא, כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החטא".

ולכאורה, כיון שהבטחה זו ("עם זו קניית") נכתבה בתורה שבכתב (לפני הזמן ד"ביאה שני'⁴⁰), והתורה הזאת לא תהי' מוחלפת ו"אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת", איך אפשר לומר שיחול שינוי בהבטחה זו ולא תתקיים בפועל (מאיזו סיבה שתהי')? וע"כ צ"ל, כי הגדר של נצחיות התורה אינו שייך בכלל ללימוד פי' הכתובים (האם זהו בגשמיות או ברוחניות, ככל אופן או בתנאי וכו').

וזהו החידוש בעניננו, שכיון שהבטחת הגאולה היא פרט ממצות ערי מקלט, חל עלי' גדר נצחיות מצות התורה, אשר (א)

41 אלא לכאורה, כיון שפשטות המקראות דהבטחה דפי' נצבים קאי על הגאולה העתידה [משא"כ בנבואות בלעם שאינו מפורש בפשט, כנ"ל בתחילת השיחה. וכן הא ד"עם זו קניית", א"כ צריכה להתקיים בפשטות, כהכלל ד"אין מקרא יוצא מידי פשוטו" (יבמות כד, א. וראה שבת סג, א. וראה בפרטיות אנציקלופדי' תלמודית בערכו). אבל: (א) צ"ע (ובפרט לדעת הרמב"ם*) אם כלל זה אמור גם בהבטחות התורה. (ב) ראה לקמן בפנים (סוף סעיף 1) נפק"מ להלכה בזה שהיא תנאי ופרט במצוה. ועצ"ע.

* שמדגיש (כנ"ל) שרק אם "הוציא הדברים של מצות מפתו"ן ה"ז כו". וראה רמב"ם הל' מלכים דפי"ב ובמגדל עז שם. ולהעיר ממוין (ח"ב פכ"ט. ובכ"מ). וידועות תשובות הרשב"א בזה (ח"א סתי"ד. וראה שם ס"ט "באמת הרבה כתובים דברו דרך משל כו". ע"ש). ואכ"מ.

38 ברכות ד, א. סנהדרין צח, ב.

39 בשלח טו, טז.

40 משא"כ בהא דיעקב הי' ירא שמא לא תתקיים הבטחת הקב"ה כי יגרום החטא - שעדיין לא נכתבה אז בתורה.

הכלל⁴³ ד"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", צ"ע אם אפשר לומר שחל עליו שם "כופר בתורה ובמשה רבינו" משום שמפרש מקראות שלא כפשוטם.

אבל מצד זה שהגאולה היא פרט וגדר במצות התורה, אז באמרו שהגאולה לא תהי' כפשוטה הרי הוא מוציא "דברים של מצות מפשוטן" וחל עליו הדין ד"הרי זה ודאי בדאי ורשע ואפיקורוס".

ו. והנה בדרך זו יש לבאר עוד דיוק בלשון הרמב"ם – שבהראי' מ"פרשת בלעם" אומר "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא בשני המשיחים", שלכאורה אינו מובן טעם הדגשה זו ד"ושם נבא"⁴⁴ (שנאמרה בדרך נבואה).

[ודוחק גדול לומר, שכיון שמקדים שזהו "בפרשת בלעם", צריך להוסיף "ושם נבא" דאל"כ מנא לן שיש אמת בדברי בלעם – שהרי כיון ש"פרשת בלעם" נכתבה בתורת משה⁴⁵, מובן, ופשוט, שדברים אמיתיים הם]⁴⁶.

ויש לומר, שגם בזה כוונת הרמב"ם היא להשמיענו חומרא נוספת במי שאינו מאמין במלך המשיח, שנוסף ע"ז שהוא "כופר.. בתורה ובמשה רבינו", הרי הוא כופר גם בדברי נבואה.

דאף שדברי תורה חמורים מדברי נביאים⁴⁷ – מ"מ מציינו גם חומר בדברי נביאים לגבי דברי תורה, שהעונש על דברי תורה תלוי בסוג העבירה, אם היא עבירה קלה או חמורה כו', משא"כ העובר על

ובמשה רבינו" מה מוסיף זה שהוא גורע ממצות התורה?

אבל ע"פ הנת"ל יש לומר שיש נפק"מ לדינא – ובהקדים ביאור דינו של האומר שאינו מאמין בגאולה העתידה לבוא מפני שסובר שאף שהובטחנו על הגאולה, חל בזה שינוי ונתבטלה הבטחה זו (מפני החטא וכיו"ב)⁴², שלכאורה אי אפשר לומר עליו ש"כופר.. בתורה ובמשה רבינו שהרי התורה העידה עליו" (שהכוונה בזה שכופר בדבר המפורש בתורה שבכתב, כנ"ל בתחילת השיחה) – שהרי אינו כופר בהבטחה הכתובה בתורה, אלא ס"ל שגם על הבטחה כזו שייך ענין החרטה (וצ"ע אם יש לו דין כופר בתורה שבע"פ);

אבל כיון שהגאולה היא פרט וגדר במצות התורה, אשר "היא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים", שזה מכריח שאי אפשר להיות שינוי ח"ו בהבטחת הגאולה, הרי באמרו היפך מזה, יש עליו דין כופר בתורה (כי אף שמאמין שהציווי "ואם ירחיב גו' ויספת גו'" הוא מן השמים, הרי באמרו שיתבטל פרט זה דהמצוה – "כבר בטלה תורה זו" – הרי הוא "כופר בתורה"^{42*}).

ויש לומר עוד נפק"מ – באומר שאינו מאמין בגאולה העתידה לבוא מפני שמפרש המקראות של הבטחת התורה שלא כפשוטם (שאומר שהגאולה תהי' רק ברוחניות וכיו"ב), שלכאורה אי אפשר לומר עליו ש"כופר.. בתורה ובמשה רבינו", שהרי מודה דמה שכתוב בתורה הוא אמת, אלא שסובר שכוונת התורה אינה לפשטות הענין אלא שלא כפשוטו. וגם את"ל שזהו היפך

(43) נסמן לעיל הערה 41. וראה שם בשוה"ג.

(44) ראה לעיל הערה 29.

(45) ובפרט ע"פ הדגשת חז"ל (ב"ב יד, ב) "משנה כתב ספרו ופרשת בלעם".

(46) ראה גם ספר הגאולה להרמב"ן שער א.

(47) ראה חגיגה י, ב. וש"נ. וראה אנציקלופדי

תלמודית ערך דברי קבלה.

(42) וע"ד דעת ר' הלל שאין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזק"י (כנ"ל הערה 5), שסבר שגם החטא, אף ש"התורה העידה עליו" ו"בדברי הנביאים.. כל הספרים מלאים בדבר זה". – וראה שו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' א'רנח) ועיקרים בתחלתו.

(42*) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

ועפ"ז נמצא, שבשלש הראיות שהביא הרמב"ם, מלמדנו, שענין מלך המשיח נאמר ונכתב בכל חלקי תורה שבכתב - הן בסיפורי (והבטחות) התורה, כמפורש בפ' נצבים; הן בנבואות שבתורה, כמפורש ב'פרשת בלעם' ש"שם נבא"; והן במצות שבתורה, כמפורש במצות ערי מקלט,

ולכן מי שאינו מאמין במלך המשיח, נוסף ע"ז שהוא "כופר .. בתורה ובמשה רבינו", הרי הוא כופר גם כן בנבואות שבתורה, וכן כופר במצוות התורה, "העומדת לעולם ולעולמי עולמים"

ז. ועדיין צריך ביאור - מאי טעמא נבחרה מצות ערי מקלט, שהענין דביאת המשיח הוא פרט במצוה זו דוקא? ויש לומר בזה^{54*}:

ענינם של ערי מקלט בפשטות הוא - מקום שמירה והגנה מגואל הדם, שבהיות האדם (שהרג בשגגה או גם בזדון) בעיר מקלט, לא יוכל לנגוע בו לרעה;

וכשם שישנו ענין ה"מקלט" במקום, כן הוא בזמן, והוא "אותו הזמן"⁵⁵, ש"לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות"⁵⁵, שתהי' "קליטה" מכל הענינים הבלתי רצויים של זמן הגלות, וישראל יושבים בטח על אדמתם.

ועד"ז ברוחניות הענינים - ובפרט ע"פ הידוע⁵⁶ שהענין ד"ערי מקלט" מורה על

בתורה כופר בדרך ממילא בנבואת משה (ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"א. שם ה"ה. וראה בארוכה לקו"ש חיי"ט שם), ומוכן, שאינו דומה לענינים אלה שבתורה, שהם דברי נבואה באופן גלוי.

^{54*} ראה בארוכה גם סה"ש תנשא" ח"ב ע' 573 ואילך.

⁵⁵ רמב"ם סוף הל' מלכים.

⁵⁶ ראה ל"ת ושי' הפסוקים להאריז"ל פ' משפטים (בטעם שאלול ר"ת "אנה לידו ושמתי לך" - משפטים כא, יג). וראה בארוכה לקו"ש ח"ב (ע' 380 ואילך. ע' 623 ואילך). ח"ט ע' 297 ואילך. ועוד.

דברי הנביא, אין נפק"מ באיזה ענין עבר, ואפילו אם הוא בדברי הרשות, חייב מיתה בידי שמים⁴⁸.

ויש לומר הטעם, משום שאע"פ שהתוקף של דברי תורה גדול הרבה יותר מהתוקף שבדברי נבואה - מ"מ לגבי בני אדם, יש חומרא בדברי נבואה. כי הנבואה היא מה ש"הא-ל-מנבא את בני האדם"⁴⁹, "מדע שמגיע מהבורא ללב בני האדם"⁵⁰, וכיון שזהו גילוי דברו לבני"א"⁵¹, לכן, בנוגע לפעולה לבני אדם יש בדברי נביאים תוקף וחומר לגבי דברי תורה⁵². ומשום הכי, כששומע אדם ציווי מפי הנביא, הרי זה כאילו שומע הציווי מפי הקב"ה, ובמילא לא משנה תוכן הציווי, ואם עובר עליו הרי הוא מורד במלך, שחייב מיתה⁵³ (ללא נפק"מ באיזה ענין מרד).

ומזה מובן, שיש חומרא בענין הנבואה בכלל (לגבי דברי תורה), גם במקום שלא חל בפועל האיסור של עובר על דברי הנביא (כי לא שמע מפי הנביא וכדו'). וזוהי כוונת הרמב"ם כאן במ"ש "ושם נבא", לרמז שמי שאינו מאמין במלך המשיח, יש בו גם משום חומרא זו⁵⁴.

⁴⁸ רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ט ה"ב.

⁴⁹ ל' הרמב"ם שם רפ"ז. ע"ש ובפיה"מ הקדמה לפ' חלק היסוד הו'.

⁵⁰ שם הל' תשובה פ"ג ה"ח.

⁵¹ ראה בארוכה בזה לקו"ש חכ"ג ס"ע 85 ואילך.

⁵² ראה גם לקו"ש חיי"ט ע' 184 ואילך, בטעם שהרמב"ם מקשר ענין התורה עם נבואת משה. ע"ש. וראה מו"ג (ח"ג פמ"ה) "אמונת הנבואה קודמת לאמונת התורה כי אם אין נביא אין תורה".

⁵³ ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ח.

⁵⁴ דאע"פ דזה "שכופר .. במשה רבינו" היינו בפשטות שכופר "בנבואתו של משה"^{*} - ה"ז מפני שהכופר

* עפמ"ש בשו"ת חת"ש (יו"ד טשנ"ו) שפרשת בלעם היא הדבר היחיד שאין שום עד רא"י בדבר ואנו מאמינים בה אך ורק מפני נבואת משה - מובנת עוד יותר הדגשת הרמב"ם "כופר בתורה ובמשה רבינו", כיון שהבטחת הגאולה היא "בפרשת בלעם".

המשיח⁵⁹, כי אז תוגמר קליטתן וכפרתן של ישראל⁶⁰ - במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ דברים ור"ח אלול תשמ"ו;
מוצאי ש"פ פינחס תשל"ח)

59) ובאוה"ת מסעי (ס"ע א'תטו) שהוספת ערי מקלט לעת"ל ענינה (ברוחניות) התגלות טעמי תורה ע"י משיח צדקנו.

60) ויומתק יותר ע"פ המבואר בכתהאריו"ל (ל"ת, ש' המצות וספר הליקוטים פרשת שופטים) ששייך לתיקון חטא הבל כו' (ע"ש בארוכה. ונת' במאמרי אדה"ז - תקס"ה ח"ב ע' תתא ואילך. ע' תתמט ואילך) - שמובן שזהו ענין כללי ביותר, הנוגע לתיקון כל העולם כולו.

הקליטה מהיצר הרע (שנקרא "גואל הדם"), וכמחז"ל⁵⁷ "דברי תורה .. קולטין". וכמו שעיר מקלט בפשטות היא גם כפרה⁵⁸ להורג נפש, כן הוא גם ברוחניות, שהורג נפש מרמז על כל מעשה עבירה, שעל ידה פוגם בנפשו, שדברי תורה שלומד פועלים קליטה וכפרה לנפשו.

זוהי השייכות של מצוה זו לביאת המלך

57) מכות י, א.

58) ראה מכות ב, ב. תוד"ה מדי - שם יא, ב. ובכ"מ.
וראה רש"י עה"ת נח ט, ה.

סימן ב

נצחיות הבטחת הגאולה

מבאר הצריכותא בשתי הראיות (ברמב"ם פי"א ה"א) על ביאת המשיח, ושב ה"א את שבותך גו' והכתובים דפרשת בלעם. מקשה למה הוזקק גם להראי' מערי מקלט, ועוד שהציבה בהלכה בפ"ע / מבאר החידוש שבמצות ערי מקלט, שענין הגאולה הוא א' מתנאי המצוה. מחדש שעי"ז חל על הגאולה הגדר דנצחיות התורה שבהלכות ומצוות התורה, שהם לעולם ולעולמי עולמים. מסביר ההבדל בין הבטחות הקב"ה ע"י נביא שבתנאים מסויימים עשויות להשתנות והנצחיות דהלכות התורה שאינן בגדר שינוי.

מקשה מדברי הרמב"ם סוף הלכות מגילה שחמשה חומשי תורה אינם בטלים, וכיון שהגאולה מפורשת בתורת משה מה נתוסף בכך שהגאולה היא חלק ממצות ערי מקלט. / מבאר שנצחיות התורה בכללות תושב"כ אין בהכרח שתקיים בפשוטם של ענינים, משא"כ מצוות התורה שהן לעולם גם בפשטות. בהערות: שקו"ט בשיטת הרמב"ם בהכלל דאין מקרא יוצא מידי פשוטו. / מסיק עפ"ז דכל שאינו מאמין במשיח, לא בתורת משה בלבד הוא כופר אלא יש לו דין אפיקורס מפאת זה שגורע ממצות התורה. ונפק"מ לדינא במי שאינו מאמין בגאולה כי אומר שהקב"ה ביטל הבטחתו להביא הגאולה כיון שגרם החטא או שאומר שהבטחת הגאולה לא תקיים כפשוטה בגאולה גשמית. / מביא דיוק ל' הרמב"ם בה"א בהראי' מפרשת בלעם "ושם נבא" (ולא "ושם נאמר") מבאר שבזה מחדש הרמב"ם דמי שאינו מאמין במשיח יש לו דין כופר בנביא, שיש בו חומר גם לגבי הכופר בתורת משה. בהערות מבאר ההוספה בענין זה על הא שהכופר בתורה כופר גם בנבואת משה כמ"ש בהל' יסוה"ת פ"ט. / הטעם שנבחרה מצות ערי מקלט שענין הגאולה יהי' א' מתנאי מצוה זו דוקא, כיון שענין ערי מקלט - הגנה הוא הזמן דימות המשיח.

SUITE|302

IT'S TIME TO KNOW

SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE
REBBE'S TEACHINGS ON MOSHIACH